

Озеран Алла

доктор економічних наук, професор,

Талліннський технічний університет,

м. Таллінн, Естонія

alla_ozeran@ukr.net

НАВЧАННЯ З ESG-ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** У статті досліджуються освітні програми зі спеціальності «Облік і аудит» на предмет наявності в них компонент з обліку і звітності сталого розвитку. На підставі цього аналізу викладається власна позиція щодо впровадження ESG-навчання в освітній процес здобувачів магістерського рівня підготовки.*

***Ключові слова:** сталий розвиток, ESG-навчання, освітні програми, облік і оподаткування.*

***Annotation.** The article examines educational programs in the specialty «Accounting and Audit» for the presence in them of a component on sustainability accounting and reporting. On the basis of this analysis, an own position on the introduction of ESG-learning into the educational process of master's degree applicants is presented.*

***Key words:** sustainability, ESG-learning, educational programs, accounting and taxation.*

Вступ і постановка проблеми. Інтеграція ESG-принципів у діяльність підприємств є невід’ємною умовою існування та розвитку конкурентоздатного та відповідального бізнесу, їх інвестиційної стратегії. Вони допомагають

врахувати вплив підприємства на екологію, оцінити якість трудових відносин та корпоративного управління.

Прийняте Європейською комісією у 2022 році Положення про розкриття інформації про фінанси сталого розвитку має за мету стандартизувати та покращити розкриття інформації про продукцію та інвестиції із врахуванням аспектів ESG для компаній, що працюють у сфері фінансових послуг [1]. Прогнозується, що в майбутньому світові фонди не будуть інвестувати в підприємства, які у своїй діяльності не враховують ESG-принципи у свою концепцію сталого розвитку. Звідси виникає необхідність у підготовці спеціалістів, які володіють знаннями й уміннями із ESG-управління та ESG звітування зокрема.

Зазвичай серед *функціональних обов'язків ESG-спеціалістів виділяють:*

1. Аналіз та оцінка ESG-ризиків. ESG-спеціаліст здійснює аналіз та оцінку ризиків, пов'язаних із змінами клімату, трудових та соціальних відносин та прозорості управління.

2. Розробка стратегії ESG. ESG-спеціаліст допомагає компанії розробляти стратегію, яку враховує аспекти сталого розвитку в своїх бізнес-планах та корпоративних цілях.

3. Звітність та документація. ESG-спеціаліст відповідає за складання та надання звітності про просування компанії у сфері ESG.

4. Інформування та навчання. ESG-спеціаліст навчає співробітників компанії, управлінський персонал та інші зацікавлені сторони принципам і практиці ESG.

5. Взаємодія з інвесторами. ESG-спеціаліст допомагає компанії встановити ефективний діалог з інвесторами відносно її практик та стратегії в області ESG.

6. Інтеграція ESG у бізнес-процеси. ESG-спеціаліст працює над інтеграцією питань сталого розвитку у різні сфери діяльності компанії, включаючи управління ланцюжком поставок, процесів прийняття рішень тощо.

7. Моніторинг та оцінка ефективності. ESG-спеціаліст стежить за виконанням ESG-стратегії та оцінює, як її реалізація впливає на результати компанії та на її взаємодію із зацікавленими сторонами [2].

За даними дослідження, проведеного у 2019 році в Ірландії компанією «Делойт» серед спеціалістів фінансового сектору, що включає банки, страхові компанії, інвестиційні компанії та компанії з управління активами, 67% респондентів очікують, що в їхніх організаціях зросте попит на досвідчених ESG-спеціалістів. 60% опитуваних стверджують, що ESG-дисципліни повинні бути включені в університетські програми підготовки бакалавра і магістра – 33% та 27% відповідно [3].

Аналіз Reuters у травні 2023 року показав, що американські спеціалісти з фінансів, чії посади включають «ESG» або «сталій розвиток», отримують приблизно на 20% вищу базову зарплату, ніж колеги такого ж стажу без цих позначок [4].

Результати опитування свідчать, університетам слід у свої освітні програми вводити навчальні компоненти, які формуватимуть у здобувачів компетентності у сфері ESG.

Метою статті є показати, що освітні програми зі спеціальності «Облік і аудит» українських університетів недостатньо уваги приділяють вивченню обліку і звітності сталого розвитку, і представити власне бачення модернізації підготовки спеціалістів в галузі обліку і оподаткування.

Основна частина. Оскільки ESG-звітність є частиною корпоративної звітності підприємства і подається одночасно з фінансовою звітністю, логічно припустити, що ESG-компетентності необхідні спеціалістам, робота яких пов'язана з бухгалтерським обліком і оподаткуванням, аудитом та аналізом.

Проте, необхідно зазначити що кафедри бухгалтерського обліку університетів України до цього часу не до кінця усвідомили важливість ESG-навчання. Про це свідчать результати дослідженням освітньо-професійних та освітньо-наукових програм 2023-2024 року навчання 12 українських університетів (табл. 1).

Таблиця 1

**Присутність дисциплін з обліку та звітності зі сталого розвитку
в освітніх програмах українських університетів**

№ з/п	Назва ВНЗ	Освітній рівень	Назва програми	Назва дисципліни	Основна чи вибіркова
1	2	3	4	5	6
1	Державний торговельно-економічний університет (ДТЕУ)	Магістр	Облік і оподаткування в міжнародному бізнесі	Інтегрована звітність	основна
2	Київський національний університет імені Т. Шевченка	Бакалавр	Облік і оподаткування	Звітність та оподаткування в екологічному підприємстві	вибіркова
				Обліково-аналітичне забезпечення зеленого підприємництва	вибіркова
3	Західно-український національний університет	Магістр	Облік і оподаткування підприємництва	Соціальна відповідальність бізнесу	вибіркова
4	Київський національний університет імені Вадима Гетьмана	PhD	Облік і оподаткування	Аудит сталого розвитку	основна
				Інтегрована звітність суб'єктів господарювання	вибіркова
5	Національний університет «Львівська політехніка»	PhD	Облік і оподаткування	Обліково-аналітичне забезпечення концептуальних засад сталого розвитку агропромислового комплексу	вибіркова
6	Державний університет «Житомирська політехніка»	-	-	-	-
7	Одеський національний економічний університет (ОНЕУ)	Магістр	Облік, аудит і оподаткування підприємницької діяльності	Аналіз нефінансової звітності	вибіркова
		PhD	Облік і оподаткування	Тенденції розвитку інтегрованої звітності в умовах сталого розвитку	вибіркова

1	2	3	4	5	6
8	Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця	-	-	-	-
9	Луцький національний технічний університет	-	-	-	-
10	Центрально-український національний економічний університет	Магістр	Облік і оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю та державним сектором економіки	Бухгалтерський облік та оподаткування екологічної діяльності	вибіркова
			Адміністрування податків та митних платежів		
11	Вінницький національний аграрний університет	Бакалавр	Облік і оподаткування	Облікове забезпечення сталого розвитку	вибіркова
		Магістр	Облік і оподаткування	Облік екологічної діяльності	вибіркова
12	Ужгородський національний університет	Магістр	Облік і оподаткування бізнесу	Звітність сталого розвитку	вибіркова

Джерело: сформовано автором на основі [5-13]

Як видно з таблиці 1, три з досліджених університетів на жодному з освітніх рівнів не пропонують освітніх компонент, пов'язаних з ESG-обліком та звітністю. Тільки у двох з досліджених університетів – Вінницькому національному аграрному університеті та Ужгородському національному університеті – освітніми програмами передбачено дисципліни з обліку та звітності сталого розвитку на бакалаврському та магістерському рівнях відповідно. Освітньою програмою PhD рівня НУ «Львівська політехніка» передбачено вивчення концептуальних засад обліку сталого розвитку, проте тільки агропромислового комплексу. Ще три університети – ДТЕУ, КНЕУ імені Вадима Гетьмана та ОНЕУ - пропонують дисципліну «Інтегрована звітність» (на магістерському рівні в ДТЕУ та на PhD-рівні у двох інших університетах). В

Західноукраїнському та Центрально-українському університетах обмежуються вивчення екологічного обліку. Слід зауважити, що всі дисципліни ESG-спрямування, за виключенням дисципліни «Інтегрована звітність» в ДНТЕУ та «Аудит сталого розвитку» в КНЕУ, є вибірковими. Водночас, на наш погляд, є нелогічним пропонувати в освітній програмі PhD-рівня КНЕУ обов'язкову компоненту «Аудит сталого розвитку», в той час коли дисципліна «Інтегрована звітність» є вибірковою компонентою.

Аналізуючи *робочі програми дисциплін з вивчення обліку і звітності сталого розвитку, що пропонують кафедри бухгалтерського обліку досліджених університетів*, можна відзначити наступне:

1. Жодна освітня компонента (дисципліна) не містить вивчення європейського законодавства, що регулює формування інформації зі сталого розвитку в корпоративній звітності підприємства. Зважаючи на те, що Україна є асоційованим членом ЄС, норми Директиви 2022/2464 від 14 грудня 2022 року, а також європейських стандартів звітності зі сталого розвитку мають бути імplementовані в національне законодавство. Відповідно, в університетах потрібно діяти на випередження: враховуючи, що названі нормативні документи повинні бути впроваджені практику роботи компаній впродовж 2024-2028 років, необхідно у робочих програмах передбачити вивчення цих документів.

2. Як було зазначено вище, деякі дисципліни сфокусовані на вивчення тільки одного елемента сталого розвитку – екологічного обліку, інші дисципліни орієнтовані на вивчення формування нефінансової інформації у складі фінансового звітування підприємства. На нашу думку, обидва ці підходи є неповноцінними. *По-перше*, на сьогодні досягнення підприємством цілей сталого розвитку оцінюється через систему показників в сфері навколишнього середовища, трудових та соціальних відносин та корпоративного управління. У цьому полягає сутність концепції ESG – Environmental, Social, and Governance. *По-друге*, як зазначено у п. 8 Директиви 2022/2464, багато зацікавлених сторін вважають термін «нефінансовий» неточним, зокрема тому, що він означає, що

інформація, про яку йдеться, не має фінансового значення. Відповідно багато організацій, ініціатив і практиків у сфері звітності про сталий розвиток все частіше вживають термін «інформація про стійкість (сталий розвиток)» [14]. Також відповідно до визначення інтегрованої звітності, що надане у Концептуальній основі, вона є стислим повідомленням про те, як стратегія підприємства, його управління, ефективність та цілі в контексті зовнішнього середовища призводять до створення, збереження або зменшення його вартості у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі [15]. Таким чином, інтегрована звітність не обов'язково може містити або містити не в повній мірі ESG-показники, а отже, її не можна вважати звітністю зі сталого розвитку. Відповідно вивчення принципів складання інтегрованої звітності не допоможе здобувачам набути усіх необхідних компетентностей у сфері сталого розвитку.

Підсумовуючи, зазначимо: основний акцент в освітніх програмах зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» 12 українських університетів залишається на вивченні базових концепцій обліку, аудиту, оподаткування та їх особливостей за видами діяльності, при цьому недостатньо уваги приділяється факторам ESG.

Досліджуючи університетські програми у сфері ESG-навчання, хочемо навести приклад Талліннського технічного університету. В магістерській програмі «Фінанси та бухгалтерський облік», спеціалізація «Бухгалтерський облік» передбачено дисципліну «Облік і звітність сталого розвитку», який відноситься до факультативних (за вибором студента) спеціальних курсів з бухгалтерського обліку. Цей курс надає огляд основних концепцій сталого розвитку, основних регулюючих документів й пояснює, як запровадити ключові стандарти звітності та як взаємозв'язати звітність зі сталого розвитку із повсякденними бізнес-операціями. Курс також дає визначення та короткий огляд актуальності ESG для зацікавлених сторін та його застосування у фінансовій та інвестиційній діяльності [16]. Курс складається з 6 кредитів, передбачає лекції та виконання практичних вправ, і закінчується складанням іспиту. У даному курсі розглядаються не тільки європейські регулятивні

документи щодо ESG-звітності, але й інші ініціативи: Глобальна ініціатива звітності (GRI), стандарти, прийняті Міжнародною радою зі стандартів сталого розвитку (ISSB), Цілі сталого розвитку (ЦСР) тощо.

Висновки і пропозиції. Зважаючи на модний тренд перебудови економіки на рейки сталого розвитку, кафедрам університетів, зокрема тим, що готують фінансових спеціалістів, необхідно усвідомити необхідність підготовки відповідних фахівців. По-перше, це задовольнить все більш зростаючу потребу ринку у спеціалістах зі сталого розвитку; по-друге, самі освітні програми і спеціальності стануть привабливішими для абітурієнтів.

Ми вбачаємо *декілька підходів до впровадження ESG-навчання в університетах.*

1. *Перший підхід* передбачає відкриття на магістерському рівні підготовки окремої освітньої програми, наприклад «Облік та аудит сталого розвитку підприємства».

2. *Другий підхід* передбачає у межах певної освітньої програми магістерського рівня підготовки створення циклу дисциплін, пов'язаних з обліком, аналізом та аудитом сталого розвитку. Це уможливить поглибленого набуття професійних компетентностей у цій сфері.

3. *Третій підхід* передбачає розробку окремої освітньої обов'язкової компоненти «Облік і звітність сталого розвитку».

Вважаємо, що кожен з підходів є прийнятним і сприятиме як збільшенню фахівців зі сталого розвитку серед фінансових спеціалістів, так й покращенню конкурентоздатності спеціальності «Облік і аудит».

Список використаних джерел

1. Regulations (EU) 2019/2088 of the European parliament and of the council on sustainability-related disclosures in the financial services sector of 27 November 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019R2088> (дата звернення: 29.02.2024).

2. Учебный курс: специалист ESG. URL: <https://eestikonverentsikeskus.ee/ru/obuchenie/kurs-spetsialist-esg/> (дата звернення: 29.02.2024).
3. Deep sector analysis of future Sustainable Finance skills and talent requirements in Ireland. Report for Sustainable Nation and Sustainable Finance Skillnet. URL: <https://www.skillnetireland.ie/wp-content/uploads/2019/11/Sustainable-Finance-Skillnet-Deloitte-Report-Nov-2019.pdf> (дата звернення: 29.02.2024).
4. «ESG» in US finance job titles comes with 20% pay premium. URL: <https://www.reuters.com/sustainability/esg-us-finance-job-titles-comes-with-20-pay-premium-2023-05-19> (дата звернення: 29.02.2024).
5. Державний торговельно-економічний університет. Освітня програма «Облік і оподаткування в міжнародному бізнесі». URL: <https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/ed0e76d9fdd62a66014e44990967d2e7.pdf> (дата звернення: 29.02.2024).
6. Київський національний університет імені Т. Шевченка. URL: https://econom.knu.ua/educational-programs/undergraduate_courses/oblik_kontr/ (дата звернення: 29.02.2024).
7. Західно-український національний університет. URL: <https://www.wunu.edu.ua/master-ffo-op/> (дата звернення: 29.02.2024).
8. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Освітньо-наукова програма «Облік і оподаткування». URL: <https://kneu.edu.ua/g-files/index.php?file=18riKTUGWVMnYQBD3iagOZCz7vUVdf> (дата звернення: 29.02.2024).
9. Національний університет «Львівська політехніка». URL: <https://lpnu.ua/osvita/pro-osvitni-programy/tretii-riven-vyshchoi-osvity> (дата звернення: 29.02.2024).
10. Одеський національний економічний університет. URL: <http://oneu.edu.ua/33322-2/> (дата звернення: 29.02.2024).

11. Центрально-український національний економічний університет.
URL: https://audit.kntu.kr.ua/MASTER_PROGRAMS.html (дата звернення: 29.02.2024).
12. Вінницький національний аграрний університет. URL:
<https://vsau.org/studentamm/vibirkovi-disciplini> (дата звернення: 29.02.2024).
13. Ужгородський національний університет. URL:
<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/15068> (дата звернення: 29.02.2024).
14. DIRECTIVE (EU) 2022/2464 of the European parliament and of the council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. URL:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2464>
(дата звернення: 29.02.2024).
15. Integrated Reporting. International Framework. 2021. URL: <https://integratedreporting.ifrs.org/wp-content/uploads/2021/01/InternationalIntegratedReportingFramework.pdf> (дата звернення: 29.02.2024).
16. Tallinn Technical University. URL:
<https://ois2.ttu.ee/uusois/subject/MMA5220> (дата звернення: 29.02.2024).